

פרוטוקול ט"ז

משיבת דעת הפנים שהתקיימה ביום ג'
ז' באב תשי"ב - 29.7.52 בשעה 8.30

ש.ה.

הנוכחים

- י. חברי הוועדה:
- י. ספיר - היו"ר
- מ. ארם
- ע. אסף
- י. בן נבי
- א. כהן
- ד. הכהן
- ת. לנדאו
- א. פרי
- ג. מועדי
- א. חביבי

- י. מוזמנים:
- י. פלמון - משרד ראש הממשלה
- י. לנדמן - משרד הפנים - מנהל מחלקת המיעוטים

היו"ר י. ספיר:

אני מודת את הישיבה.
הכנסת החליטה להעביר אלינו להיון את
בעיית ייחוד המשפחות הערביות, שהועלתה על ידי חבר הכנסת ארם בהצעת
לסדר היום. כמו כן הועבר לשיפולנו על ידי הוועדה לפניית ציבור,
מכתבם של תושבי כפר ג'יה נקובה. נוכל לדון בשני הנושאים שקב הדיון
בעיית המיעוטים אותה אנו מבררים עתה.

מר פלמון ישיב על השאלות שהוצגו לו בישיבה
הקודמת על ידי חברי הוועדה.

י. פלמון:

דיכוחי את כל השאלות, אך לגבי חלק מהן.
אני חושב שיהיה זה מועיל יותר אם ייקראו
באיי-כח המשרדים הנוגעים בדבר, על-מנת למסור חומר מפורט ומדויק יותר.
ואילו אני אשיב רק על השאלות הנוגעות לעניינים הכלליים.

אשר לשאלתו של יו"ר הוועדה ביחס לצורך
להמשיך ולקיים מסגרת או מסגרות אדמיניסטרטיביות מיוחדות למיעוטים
בשטחים שונים של השלטון, פרט לבעיות תיג'ד, דת ותרבות - אני חושב
כי אפשר לצרף לאותה שאלה גם את שאלתו של חבר הכנסת דוד הכהן על
חיוב או שלילת פליזור הסמכויות בשטח הכפול במיעוטים.

כידוע לכם בוטל משרד המיעוטים, ובמקומו
הוקם במשרד ראש הממשלה, משרד היועץ לעניין הערבים, אקט זה נעשה מתוך
מגמה לחב' את המיעוטים בענייני הערבים לידי מצב נורמלי, כפי שהיא קיים
אצלנו לגבי ענייני התושבים היהודיים. למעשה חדל משרד היועץ לעניינים
הערביים מלהיות המשרד המרכזי, אשר דרכו עוברת גם חלק עיקרי של
פעולות הביצוע. כיום אין משרד זה יותר מאשר מוסד בו יכולים וחייבים
משרדי הממשלה להתייעץ בעניינים עקרוניים. הביצוע עצמו נתון כולו בידי
משרדי הממשלה, במשרד התינוך והתרבות, במשרד הבריאות, במשרד העבודה
ובמשרד החקלאות, קיים מדור מיוחד לענייני הערבים, במשרד הדתות קיימים
שני מדורים למטרה זו, שאר המשרדים מבצעים את פעולותיהם בקרב הישוב
הערבי באותה דרך בה נוהגים לגבי הישוב היהודי, ללא כל הבדל. אין זה
מענייני להשיב על השאלה אם חלוקת הסמכויות בין משרדי הממשלה השונים היא
חיובית או שלילית, אולם בדרך כלל דעתי היא שחלוקת סמכויות למחוזות היא

ל. פלמון:

חיוניות, בחנאי שיסנו תיאום ביניהם, והאחד יודע על פעולות השני, אולם, לגבי הערבים קיימת בעיה מיוחדת, הנובעת מכך שהבנין החברתי בישוב הערבי שונה לגמרי מזה הקיים בקרב הישוב היהודי, ודבר שהוא יפה לגבי יהודים איננו יפה באותה צורה גם לגבי הערבים, אם יש בכוננתנו לנקוט בפעולה מסוימת לשם קבלת תוצאות חיוניות בקרב היהודים, הרי אלא נשנה במידת-מה את הפעולה כאשר היא ננקטת לגבי הערבים - תיקה עלינו שנשיג תוצאות הטובות, אם אפשר להשוות בדרך כלל את היהודי מבחינה חברתית לאדם מבוגר, הרי את היחידה החברתית הערבית אי-אפשר להגדיר אלא כאדם שעדיין לא בגר, ואז נשאלת השאלה אם המדינה צריכה להיות במידה מסוימת אפטרופסית על חברה זו - כלומר שלמדינת חתיה לגבי הישוב הערבי אותה הסמכות והזכות שיש לאב כלפי בנו, ושאינן בה צורך לגבי הישוב היהודי במשטר הדמוקרטי - או לאו, כמובן שסמכויות אפטרופסיות כאלה מטילות על הממשלה, "האב" במקרה זה, דאגה מיוחדת שאינה קיימת בדרך-כלל.

במשך זמן מה חשבה הממשלה לנכון לנהוג כלפי ציבור זה במידה של אפטרופסות, כלומר הגבלה מסוימת לתועלת החברה הערבית. מאחר שראינו כי הדבר אינו מובן לציבור היהודי על כל חלקיו, ממילא לא היה טעם להמשיך בו וכיום המגמה היא להביא בכל מקרה ומקרה לידו שיווי-זון מוחלט לגבי הציבור הערבי, בין אם זה למדנתו ובין אם זה לרעתו, אי-אפשר למען שיתיה שיווי-זון לגבי הערבים רק בחלק המעניק להם זכויות, מבלי שיהיה קיים שיווי-זון כזה בחלק הכרוך בחובות, באשר אין זה הגיוני ליצור הפליה כזאת לטובת החלק הערבי, כמו-כן, אי-אפשר ללכת בשתי השיטות ולומר כי קיימת אפטרופסות לגבי השטחים בהם הישוב היהודי דואג לעצמו, כגון שטח הבריאות והחינוך, ויחד עם זאת ימנע מאתנו לכוון תהליכים של התפתחות חברתית ולויאליות למדינה, ברור שהיה טוב אילו זכולנו לספל בתושבים הערביים בצורה מכוונת, היות ועל-ידי כך יכולים היינו להביא אותם תוך תקופה קצרה יותר להשתלבות ממשלית בתוך המדינה, במידה שהדבר איננו אפשרי, אין אנו עושים זאת.

אשר לשאלת קיום מסגרות אדמיניסטרטיביות

מיוחדות למיעוטים, הרי שהן אינן קיימות פרט למשרדים שהזכרתי, כאן עלי להזכיר את הממשל הצבאי הקשור בשטחים מסוימים ולא באוכלוסיה מסוימת - אם כי אין ספק שגם להרכב האוכלוסיה בשטח מסויים יש השפעה לכך, הקובע הוא מצב הבטחון בשטח הנידון, ואני חושב כי הצבא עושה משגה גדול מאד בכך שהוא איננו מביא לידיעת הציבור את הנעשה בשטחים שונים מבחינת הבטחון, ביתם לפעולות שהיו באזור חר חבוך, לא הובא לידיעת הציבור מה שהתרחש שם במשך ארבעה חמישה חדשים, כאשר שרד שם מצב פרוץ ביותר, בשטחים בהם מצב הבטחון איננו מניח את הדעת, קיים ממשל צבאי, כל המשרדים הממשלתיים באותו שטח ממשיכים בפעולתם הרגילה, באשר התערבותו של הממשל הצבאי בפעולותיהם היא מינימלית, פעולתו העצמית של הממשל הצבאי (הפועל לפי הוראות הצבא) מצטמצמת בעניינים של הגבלות תנועה, פרט להגבלות אלו פועל הממשל הצבאי בקשר הדוק עם משרדי הממשלה, ולגבי פעולותיהם של משרדים אלה אין כל הבדל בכך אם השטח נתון לממשל צבאי או לא.

אשר לשאלת מהות השרותים בשטח החינוך והבריאות

הניחנים למיעוטים, היותי מציע לוועדה להזמין את מנהלי המדורים המטפלים בכך במשרדים הנוגעים בדבר, במקטור היהודי האחריות לחינוך מוטלת על המקום, הממשלה משתתפת בהוצאות החינוך בסכום מסויים, והרשות המקומית המקבלת הקצבה זו נותנת את שרותי החינוך על אחרייתה, בכפר הערבי בעיקר, ובמידה לא קטנה גם בנצרת, שונה הוא המצב, משרד החינוך הכיר שאם הוא לא יקח על עצמו את האחריות לחינוך, לא יינתן שרות זה לתושבים בצורה ובדציפוח המניחה את הדעת, משום-כך הוחלט שענין החינוך יהיה נתון למעשה - הן מבחינת כספית והן מבחינת האחריות - בידי משרד החינוך והחברות.

בשטח הבריאות אני יודע כי במקטור היהודי

עוסקת הממשלה בעיקר ברפואה מונעת, כלומר בסניטציה וכו', במקטור הערבי לעומת זאת, היא מחזיקה רופאים מחוזיים המטפלים במש בחולים, כמו-כן היא עוסקת בפתיחת והתקת מרפאות, אם יוזמן האדם המטפל בכך במשרד הבריאות הוא יוכל למסור פרטים נוספים על פעולה זו.

שה/זי

פלמון:

אשר לסכומי הנספ שהוחלפו על-ידי המיעוטים, טרה דוכו החומר במשרד האוצר. התמונה הכללית המתקבלת היא, שבקרב האוכלוסיה הערבית ישנם סכומים גדולים של כסף אשר לו הופכיין. בישוב היהודי הכסף נמצא חסיד בחנועה, מה שאין כן לגבי הסמור הערבי. אין כל ספק שהחלפת הכספים הוכיחה, כי היחידה אשר שמה הכפר הערבי, יכולה לשאת את עלמה מבחינה כספית. זוהי יחידה שבמשך תקופה קצרה מאד הסכה סכומים נכבדים של כסף. בפעם שעברה הבאתי לדוגמא את הכפר טייבה שתושביו התליתו חצי מיליון לירות, אולם עדיין אין ידיעה כוללת.

אשר לאינפורמציה מפורטת ביותר לסוגי הבעיות הקשורות עם בעלות על הקרקע של תושביה ערביים המצויים ביום בשטח ישראל, הרי זוהי בעיה חמורה מאד, שחלה בה התפתחות מסויימת. למעשה התאילו ערבים לנמש נכסים כבר בינואר 1948. ברשותם של ערביי יפו היו נכסים בין בני-ברק לפתח תקוה, שם התחלת הפעולות לא יכלו עוד לגשת אליהם. כמוכן שהשכנים היהודיים ניסו להנות מן ההפקר ואז סונו שוטרים על הנכסים. שם התחלת משרד האפוטרופוס על רכוש הנפקדים. אם נעקוב אחר התפתחות מלחמת השחרור, נראה כי השמתיים שנוטשו וצריך היה להפקיד עליהם שמירה, הלכו והתרחבו באופן הדרגתי. הבריטיים עזבו את הארץ אזורים-אזורים, ואם כי ביקשו מערביים רבים, בעיקר בגוש דן, להשאר במקומותיהם, הם לא רצו להענות ועזבו.

לפני קום המדינה היתה המגמה לשמור על הנכסים ולהפעיל אותם, כדי שלא יהיו בבחינת גוף מת. לשם כך צריך היה להשקיע בהם השקעות מסויימות. כאשר באה העליה הגדולה הקימו על אדמות אלה מעברות, ישובי-ספר וכו', וזחלו להחיות את האדמות שנוטשו. בינתיים חלה התפתחות ארגונית והתוקפית מסויימת ונוצר מצב בהחאם לחוק נכסי נפקדים שיכול אדם להיות בארץ-ישראל ולהמשיך להתשב כנפקד לגבי נכסיו.

היו"ר י. כפיר:

אני מבין כי ישנו סוג של תושבים ערביים אשר לא עזב את הארץ, וכל רכושו עמו. ישנו סוג אחר שהוא נפקד אליבא דכל הדעות. ישנו סוג אחר שבמשך תקופה מסויימת היה נפקד וחזר לארץ והוא תובע את רכושו. ישנו סוג של תושבים שלא עזב את פעם את הארץ, אולם חלק מרכושו נלקח ממנו בגלל איזו שהיא השחלשה והוא תובע לעצמו חלק זה של הרכוש. הייתי רוצה לקבל פלסימיקציה מסויימת, עם מינימום של אינפורמציה על סוגי הבעלות וטענות לבעלות על הקרקע, כך שנוכל לקבל מושג על הקפו של כל סוג.

פלמון:

אשר לשאלתו של חבר הכנסת ארם מדוע אין מחזירים לתושבי המשולש את הקרקעות הנמצאים מערבה לקו החלב, אני רוצה להשיב כי המלחמה בינינו לבין מדינות ערב עיצבה קו מחוייבים, שהיה קיים למעשה מאז קום המדינה ועד אשר המשולש עבר לידינו. במשך שנה זו לא נתנו לאדמות חושבי המשולש להיות בבחינת אדמות בור. לאפוטרופוס היתה סמכות למכור אדמות אלו במשך השנה והוא מסר את אדמות בקע אל ערבייה למענייה, לעין שמר ולגן שמואל. המשקיים קיבלו אדמות אלו במסגרת "המשבצת" שלהם, כלומר בתור ההקצבה הקרקעית הקבועה המגיעה להם. הם מייבו אדמות אלו ומידרו בהן אינסטלציה. כל ההשקעות שנעש על ידם בקרקעות אלו נעשו באופן חוקי, היות ובמשך שנה שלמה היתה אדמת זו אדמת נפקדים.

לאחר שנה היה הסכם בין ישראל לבין עבר הירדן לפיו עברה בקע אל ערבייה לאזור הישראלי. לפי הנוהג וההסכם אין איש נוגע באדמת המועברת, אולם כעת אי-אפשר להחזיר להם את הנכס שמעורב לקו, מאחר שאי-אפשר לדרוש מן הקיבוציים להחזיר אדמת שבעלותם עליה היא כחוק. לא צריך לדעת, להחריב משקים ישנים על מנת להקים משקים חדשים. קיימת אפשרות לפתור את הבעיה בחלוקה הקיימת של האדמות. יתכן שיחנו לתושבי בטע אל ערבייה מעט אדמות מאדמותיהם של מענייה, עין שמר וגן שמואל. אולם העיקרון הוא שברשות המשקים נשאר מה שלמשקים, ולבקע אל ערבייה מה שלבקע אל ערבייה. אפשר לפתור את הבעיה על ידי העלאת אדמת פריזונן של האדמות שבבקע. על ידי השקאה, על ידי טיוב הקרקע ועל ידי הרחבת מסויימת של שטח הכפר על מנת לאפשר לכל איכר לקבל יחידה קרקעית, דוגמת היחידה הניתנת למשכחה במשק השוכן בגבול. מבין תושבי הכפר ישנם נפקדים הנמצאים

עדיין בעבר הירדן, בלבנון ובסוריה, ומאדמותיהם אפשר לתת לכל אכר שהיתה לו אוימה מערבה לקו, ביחס לשאר האדמות, אני מציע שהחושבים יקבלו פיצוי ריאלי, בהתאם לחוק החקיקות.

אח אדמות הנפקדים באופן מלא, אנו מחלקים לפי עדיפות מסוימות. ראשית כל מקבליה חלק מאדמות אלו אותם הערבים שהיו נפקדים מיום שהגבול הפריד ביניהם לבין נכסיהם במשך תקופה מסוימת. זהו שחרור המניה את הדעה ועשוי לשחרר אותם מן המצוקה. ישנו סוג אחר של חושבים ערביים שלא היו מצויים במקום מגוריהם כאשר הקרקע עבר לרשות ישראל, כך שבחוקה מפורסמת קודם יולי 1949 היתה לאוטוטרופוס המכונה להעביר את הקרקע לרשות הפיתוח. בתהימה ראש הממשלה, שר האוצר ושר המשפטים הועברו שני מליון דונם קרקע מסוג זה לרשות של הקרן הקיימת. אלו אדמות שנוצרו עליהן עובדות מוגברות ונשאלה השאלה כיצד יכולים עתה לטוור אותן. אני חושב כי השחרור אותו הזכרתי קודם נותן תשובה גם לבעיה זו.

אם לחלק את הבעיות הקרקעית בארץ לפי סוגים, הרי קיים סוג של קרקעות שלא נגעו בו. אלו הן קרקעותיהם של כפרים רבים בגליל ובסביבת חיפה שלא עזבו את הארץ ונשארו עם כל רכושם כפי שהיה ב-29 בנובמבר. ישנם בחוף כפרים כאלה חושבים בודדים שהם נפקדים, אולם אדמות הכפר בכללו לא נוטשו. סוג שני הם קרקעותיהם של אנשי המצויים בשטח ישראל, אולם מקום מגוריהם הוא מחוץ לגבולות הארץ, בין אם הועברו מישראל על פי הסכם ובין שנכבשו. ההבדל הוא רק בכך כי הזכויות הניתנות במקרה של כיבוש נשתנות מחוץ וצון טוב, ואילו לגבי שאר המקרים הזכויות נקבעות בהסכם.

ד. אמת:
מה מעמדם ומצבם של אותם האנשים הבודדים שעזבו את הארץ ולאחר תקופה מסוימת חזרו אליה, אם כי כפרם בכללו לא נמש את אדמתו?

י. פלמון:
למעשה אנשים אלה מחזיקים את האדמה בעיני, היות וקרובים דאגו לכך. שפתים שלא נוטשו באופן מוחלט לא נתסמו על ידי האוטוטרופוס, אם כי מבחינה חוקית היו בעליהם בבחינה נפקדים. במידה שאנשים אלה מגישים חביעה להתזיר אדמות שנלקחו מהם, הני יכולים להסתמך על פסיקים שונים בחוק וישנה ועדה מיוחדת המכריעה לגבי שחרור נכסיהם. ועדה מיוחדת זו משחררת מדי חודש שטחים שערכם מגיע ל-10,000,000 ל"י. במידה שישנן במקום עובדות קיימות, שנוצרו לאחר שבעל הקרקע נמש אותו, אין הוא מקבלו בדרך כלל בחזרה. אם בני הכפר טיפלו ביניהם באדמות ולא נוצרו שם עובדות חדשות - הוא יכול לקבל את אדמותיו. במקרים אלה ישנה נמיה להתזיר את מרבית הנכסים לבעליהם. ישנם אנשים המוענים כי אי אפשר להגדירם בדיוק לאף אחד מן הסוגים הללו, ובמקרים אלה הדרך המוצעת להם היא לפנות אל בתי-המשפט הקיימים במדינה, ובמידה שהביעתם היא צודקת, הריהי נענית.

היו"ר י. פטיר:
מהי מערכת החוקים הקשורה עם קומפלקס הבעיות הללו?

י. פלמון:
ישנן תקנות בענין נפקדים משנת 1948, ישנו חוק נפקדים משנת 1950, ישנו חוק אדמות מוגברות משנת 1948, וישנו חוק לרכישת מקרקעין (אישור פעולות ומיצויים), הבא לתת ולידציה או אפשרות שחרור לנפקדים וזה יחד מאשר למי חוק הנפקדים.

א. חביבי:
מהו מצבן החוקי של אדמות הברויים ליד באר-שבע? כוונתי לאדמות בהן החזיקו הברויים, אך לא היתה עליהן בעלות רשומה.

שה

דעת הפנים
29.7.52

ענין זה הוא מסובך מאד ונצטרך לפתור
בדרך בה הלכו הבריטים.

י. פלמון:

מה בנוגע לאדמות מירי ומילק?

י. בן-צבי:

י. פלמון:
אין אנו מברי לים-בין מילק ומירי.
מבחינה חוקית אין כל זכות לנפקד לגבי
אדמות מירי לאחר שהיא עזב אותן, אולם אנו אמרנו כי נמשיך בדרך
של טשטוש ההבדל בין מילק למירי, על-מנת להגביר את ניצול הקרקע.
אדמת מילק היא למעשה רק אדמת ערים, בהתאם לתחומי הערים בזמן התורכים.
אדמות הנגב הן סוג של קרקע שטרם נקבע, היות ויש לא היתה החזקה
לפי המושג המקובל בצפון הארץ. מבחינה חוקתית הבעיה היא מסובכת
מאד, היות ואי אפשר להעניק לאיש כל זכות שהיא לבעלות על קרקע
בנגב. בעיה זו יהיה צורך לפתור.

גם בעיית אדמות הוואקה היא מאד טקיפה
ומסובכת. ישנם הרבה מאד סוגי אדמות וואקה, ואפשר לציין לדוגמה
שגם ראשון לציון שוכנת על אדמת וואקה. בתקופה מסוימת טענו חושי
ארץ ישראל שאין להם אפשרות להחזיק מקומות קדושים, וכחוצאה מכך
קיבלו מאת הממשלה התורכי את הכנסות המעשר של המחוז, לשם מטרה
זו. מרבית אדמות הוואקה הן וואקה זררי, כלומר מחזיק בהן אדם
מסויים אולם ההכנסות שייכות להנהלת הוואקה. במקרים אלה האפטרופוס
הוא יורשו של הנפקד. בזמן התורכים היה סטאטוס מסויים של הוואקה,
אולם הבריטים שינו את אופן הנהלתו. הם הקימו מוסד ארצי של הוואקה
לעומת המוסדות האזוריים שהיו בזמן התורכים. למעשה זה היווה גורם
פוליטי שהשפיע בכיוון מסויים. במידה שיש כיום הכנסות מן הוואקה,
הוא מוסר אותן למשרד הדתות, המשתמש בהן למטרות להן נועדו. כל
זה הנו בבחינת סידור ארעי, אשר ועדה מיוחדת מטפלת בהסדרו הקבוע.

נשאלתי ביחס לאחוז המיעוטים הנמצאים
בשטח של ממשל צבאי. מתוך 170,000 בני-מיעוטים נמצאים כ-130,000
בשטח הממשל הצבאי. אשר למצב חופש התנועה של המיעוטים בכל רחבי הארץ,
הרי-שנו הבדל לגבי חושי אזוריים שונים. ההגבלות הקיימות מוטלות
על חושי אזוריים מסויימים, ללא הבדל בין יהודים לבין בני המיעוטים.
לגבי 40,000 בני המיעוטים הגרים בשטח שאיננו נתון לממשל צבאי, אין
כל הגבלות. ביחס לשטחי הממשל הצבאי קיימת חובה לגבי כל חושי
הארץ לבקש רשיון, בין אם הם רוצים להיכנס ובין אם הם רוצים לצאת
מן השטחים הללו.

היו"ר י. ספיר:
הגבלות התנועה הנוצרת מחוק הממשל
הצבאי, חלות על כל חושי השטחים הנתונים
לממשל צבאי, בין שהם יהודים ובין שהם ערבים. יכולה להיות שאלה
נוספת אם בכל האזורים זקוקים כל החושבים להצטייד ברשיונות וישנה
שירה על כך, ובאם בשעה הבדיקה של הרשיונות אינך נעשתת אמליוח?

מ. ארט:
מבחינת החוק אין הבדל בשטח זה בין
החושבים השונים של שטח הממשל הצבאי,
אולם המציאות היא אחרת.

י. פלמון:
אין ספק שבצוע החוק מסור לשיקול
דעתו של הפקיד העובד במקום. אני מתאר
לי שאילו הוטל עלי למלא תפקיד זה, הייתי רומש גם כן מידה גדולה
יותר של חשד לגבי ערבים מאשר לגבי יהודים, אולם לא הייתי מסתמך
בבדיקת הערבים בלבד. צריך להביא בחשבון כי המושבים היהודיים
במשולש הם למעשה במעמד של-אנשי-צבא. אלו הן קבוצה סגורה שבחזקת שורות
משמעה מסויימת, חלילה. תפקידים צבאיים ניי-ש מהם שירה מיוחד, כך
שהיה זה מ"י תבוע מחושב מאסא-ישל, רשיון התנועה מיוחד.

י. מלמון:

כנראה שראש הממשלה לא נתן הוראה לכבוד שמחים אלה באופן הרמטי.

אשר לשאלה אם יש שני בהתפתחות הכללית דבהתפתחות
היחסים החדדים בין ישובים מעורבי ובלתי מעורבים, אני יכול רק להשיב
כל זוהי בעיה חמורה מאד שעדיין לא נחקרה, מהברר כי דוקא במקומות בהם
קיימים יחסי שכנות התפתחות היחסים היא לא כל כך חיובית. ביפו והרמלה
גרו עולים דוברי ערבית בשכנות עם ערבים; הגיעו ליחסי ידידות מסויימים
ואחר כך היו קשיים שונים. באותם המקומות גרים גם יהודים שאינם דוברי
ערבית. יחסי השכנות ביניהם הם די יפיר, אולם אין התערות ואין השתלבות.
במידה שישנה השתלבות עם יהודים דוברי ערבית, היא איננה חיובית, כלומר
ישנה חיוביות בלתי מוסקית, או שישנן גם פעולות משהפחות בעניינים אכזריים.
זוהי העמדה הכללית, אך עדיין מוקדם להסיק מכאן מסכנות.

ביחס למספרים של החושבים הערביים, יש
ביחסי למספר רק כמה מקרים כלליים. לפי הפרסומים הסטטיסטיים של הממשלה
מגיש מספר בני המיעוטים ל-173,000. מספר זה נקבע על סמך רישום הסטטיסטי
של העודות, וכל סמך אומדן; מספר בו נקבתי הנו הממוצע של שניהם. בפוף
המפקד הראשון שנערך בינואר 1949 הגיע מספר המיעוטים ל-108,000. אחר
היחיד נעשה עם העברה המשולש, בו היו כ-31,000 ערבים. הריבוי המצטי
בקרוב המיעוטים מגיע ל-6000 לשנה. כתוצאה מאיחוד המשפחות נוספו אלפי
ערבים. מספר שמספר המסתננים בתקופה זו הגיע ל-18 אלף. תנועת
ההסתננות הגדולה הייתה בתקופה שעד לסברואר 1949. למעשה מתייחסים לכל
אדם שיש ברשותו תעודת זהות, כאילו עזב את הארץ או נכנס לישראל כדין.
לאנשים אלה יש סמכות של אזרחים, היות ולא סגרנו את גבולות הארץ באופן
הרמטי ולא יכולנו למנוע כניסתם. לאחר שנכנסו, לא היו בידינו החוקים
שכתוצאה מהם אפשר היה לראות את כניסתם כבלתי חוקית.

ג. מוטרי:
האם חושבת הממשלה לתח מקלט לאותם האנשים
היושבים בארץ זמן רב בידיעה שיש להם זכות,
אך אין להם עד כה רשיונות - כלומר הם מסתננים?

א. מלמון:
מה מספר המסתננים המצויים כיום בארץ?

י. מלמון:
יש כיום בארץ מספר מסויים של מסתננים של א
קיבלו תעודות זהות. אפשר לאמוד את מספרם
עד אלפיים. בחלקם הם נמצאים בארץ בידיעה המשטרה, ובחלקם שלב בידיעה;
לא ברור עדיין מה יהיה הסטטוס שלהם. ידועי היא שלבחות הם יוכלו לרבות
תעודות זהות, במידה שאין נגדם חביעות כלליות, או במידה שהם אינם מהווים
שלוות למשפחה חדשה. במידה שאנשים אלה הם בבחינת השלמה למשפחות, אני
חושב שישארו בארץ ויקבלו תעודות זהות.

י. בן-צבי:
אני רוצה לשאול מה מספר הערבים בארץ שלא
יקבלו תעודות. זרחה והולקטים לבקשות
התאזרות.

הינו"ר י. ספיר:
בחוק האזרות קיים משפט מסויים, של גבוי
ישנן אינמטרטציות שונות. לפי החוק יאסרך
כל ערבי הרוצה להתאזר לתוכיה שהוא ממלא ארבעה תנאים כדי לקבל את
האזרות. ישנם המוענייה כי בזמן שהייתה אפשרית תנועה בין ישובים ערביים
שונים לבין ישובים הנהוגים בעת בשטח ארבי, היו רבים שנמסרו ממלך לכפר,
כך שמוח לא יוכלו לתוכיה כי היו בריאות בשטח ישראלי. יתכן שמכונת
המשפט החוק הקובע כי יש לתוכיה את מילתו של הערבי בארץ בתקופה מסויימת,
איננו מכונן לנוכחות ראויה במשך כל הזמן הזה.

י. פלמון:

מחוך מספרים אלה מסתבר כי בשנת התשצ"ב 1951/52 שלמו החושבים הערביים 15,000 לירות מס רכוש עירוני, 26,000 לירות מס רכוש חקלאי, 5,000 ל"י ארנונה לפיליטרי נזמי מלחמה על בנייני עירוניים ו-9000 לירות על מטעים. בס"ה - 54,000 לירות מחוך ישוב של 170,000 חושבים. האוכלוסיה היהודית המונה 1,200,000 חושבים, הכניסה באותה תקופה לאוצר המדינה 3,000,000 לירות. מסתבר מכאן שמבין המיעוטים הגיע התשלום ל-250-300 פרוטה לנפש, ואילו לגבי היהודים הגיע התשלום השנתי ב-4 עיפים אלה ל-215 לירות. לאצטונות החינוך נגבו בסך הכל 125,000 לירות. מסתבר כי בשום מקרה לא נתן המקום יותר מאשר הוצאות החינוך הכלליות, בשעה שבקרוב הישוב היהודי השתתפות המקום במשכורת המורים מגיעה לפחות ל-70% בממוצע. מס הכנסה גובים רק בנצרת. לשנת 1951/52 גבו 12,000 לירות מס הכנסה ו-1,900 לירות מס רווחי חברות. בעיריות מעורבות צריך להיות ברור כי גובים מן החושבים הערביים באותה מידה שגובים את המסים מן החושבים היהודיים.

י. בן אבי:

מספרים אלה מאלמים מאד ורובל זאת עלינו לשאול את עצמנו באיזו מידה משפיע על מספרים אלה הרכב האוכלוסיה והלוקחה לפי חושבים כפריים ועירוניים בעדה הערבים הנוצרים ובעדה הערבים המוסלמיים.

י. פלמון:

מבין הערבים הנוצרים 60% הם חושבי ערים, בקרב המוסלמים מהווים חושבי העיר 27%.
ובקרב הדרוזים 7%.

היו"ר י. ספיר:

נכון שקשה לעשות השבון של תשלום ממוצע לנפש, אולם זה ניתן איזו שהיא תמונה של המצב. איש מבין חברי הוועדה לא יוכל להכחיש את השוני הקיים, במידה רבה מלוח שעדיין לא התחילו לגבות את כל המסים.

י. פלמון:

הסיבה שלא התחלנו בגביה נובעת מן השוני בארגונם הפנימי של הערבים.

היו"ר י. ספיר:

בעיית המסים והשרווחים בחלק המאוכלס של ידי מיעוטים, היא בעיה שעליה נצטרך לטח דעתנו במיוחד.

י. בן אבי:

אם אפשר לדעת מה מצב תשלום המסים בקרב כמה שבטים המצויים בנגב ובקמק?

י. פלמון:

אין אצלט כלל תשלום מסים. נשאלתי שאלה על התחשקות בעלי אגוז בכפר הערבי בהשפעת הדמוקרטיה. המצב החברתי בתקופת המנדט הוא ידוע. בשנתיים הקודמות לקינות מדינת ישראל הייתה התקדמות מאד מאד מזוהת של חינוך האלמנטים הקטנים, חינוך האדם הקטן בכפר. מאז שנה התמונה הולכת ש ב ומקבלת את דמותה הקודמת, לקראת התחשקות האיש החוק, זה היודע לארגן דברים בקנה מידה גדול - את כל גמ במצב של היום אפשר לציין התקדמות לגבי אמצע - שהיא בשנת 1947. לדעתי, אלה הרוצים בחינוך של האדם הקטן, צריכים להיות מודאגים מן המסנה שחל לקראת התחשקות הקרלאקים.

בעיית הפליטים היא אצלנו בעיה מיוחדת. בדרך כלל פרושו של מושב זו הוא "עקור". אצלנו פרושו של המושב "פליט" הוא אדם שאין לו אמצעי מחיה. אנדרה נחנה לכל פליט המיכה בשורה. שני דולאר לחודש. לפי המסמרים שהיא קבעה, ישנם 16-17,000 פליטים. רובם פליטים קיבלו אדמות מן האוטוטרופוס, יש ביניהם גם בעלי עסקים וגם 6000-7000 איש שחם בבחינת מקרים כוציאליים; אלה האחרונים יעברו למיפולל הקגיל של משרד המעד.

י. טלמון:

ישנה עוד בעיה של אנשים שהיו בעלי נחלאות. בתיה ואמצעי מחיה ואילו כיום השתנה מצבה בגלל התפוררות המלחמה, בגלל היותם פעם נפקדים, משום שנוצרו קוברים על אדמותיהם. עוד לפני כשלוש שנים ביקשנו לפתור את הבעיה הזאת על ידי כך שנקיים החיישוב לערבים, חשבנו כי המקורות הנכספים לכך ימצאו מן הנכספים שלהם בעבר. התחלנו במשא ומתן עם המליטים, והם לא הסכימו לקשור את הדבר בנכסיהם. בקשתם נתקבלה והוחלט לאגף לארגון ההתיישבות בלעדי זאת. חשבנו שכאשר הוגבר תנועת ההתיישבות בקרבם, הם יסכימו לקשר זה. הקמנו עשרות בחיים במקומות שונים, ובכל המקרים הרצון לקבל שיכון זה ולגאח להתיישבות היה קטן מאד. ישנה בתים העומדים ריקים עד היום ואיש אינו רוצה להתיישב בהם. הקמנו מכך מסקנה שישנם כמה וכמה קשיים ביישוב העקורים. הקשי העיקרי הוא בכך שעדיין לא נחרץ גורל הנכס שלהם בעבר. צריך להיות ברור כי הוא יכול לקבל נכס אחר או תמורה מסוימת, והוא מתחיל תייסחחדשים. המצב של חוסר בהירות קושר אותו מבחינה פסיכולוגית בנכסו הקודם ואינו נותן לו להתרחק ממנו. בגלל הלוואת זו בנכסיהם, לא נטנו המליטים.

סיבה שניה היא שהאדמה שיכולנו להעמיד לרשותם

היתה רק אדמה נפקדים, והם חששו לקבל אדמות אלו מסיבות שונות. בעיקר בגליל הם אינם רואים את הפתרון הנוכחי של האזור השייך למדינת ישראל בניגוד להחלטת האומות המאוחדות, כממסוס קבוע. הם חוברים כי אזור זה ישוב להיות אזור ערבי, ואז יחזור בעל האדמות הנפקד. אצל כמה מן האנשים הללו זהו חשש ואצל כמה זהה משאלה, אך על כל פנים זוהי סיבה להתמר ההיענות. הגענו למצב מרחיק לכת של פיתויות. הכנו בתים ופרצלציות במקומות בהם רצינו לישוב אותם, אולם זה לא משך אותם. התקן יתן להם אפשרות לקבל את תמורת נכסיהם בקרקע או בכסף. כמה מן המשרדים הממשלתיים יחיימונינים ודאי שהקלאים יטבלו קרקע, אולם אינני מתאר לי שהם יתנו מעורבות בכך.

נשאלתי על מידת היציאה מן הארץ בקרב הערבים

למעשה היציאה היא מצומצמת מאד. היות ומספר היחיד היציאה הוא מאד קטן. לפעמים ניהנים היחידים חד-פעמיים לביקור בבית-לחם, למשל, ויש גם יציאה בלתי ליגאלית, אך לגבי עזיבת הארץ לחלוטין, נוהגים רק מעט מאד. אפשר לומר יציאה המיבה לכך היא שמי שמעוניין לעזוב את הארץ לחלוטין אינו מוכן להשאיר כאן את נכסיו, ואין לנו די דביזים על מנת לאפשר לכולם את הוצאת הונת. אילו היינו נעניין לבקשות ומקציבים את הדביזים לכך, הייתה נוצרת דרישה הנועה עזיבה רחבה. מעניין שתנועה העזיבה גדולה יותר במקומות בהם ישנו ישוב מעורב. לחושבי ימי יותר מאשר לחושבי חיפה ולחושבי חיפה יותר מאשר לחושבי נצרת, יש הרגשה כי הם אינם נמצאים בביתם. אני, כציוני, יכול להבין אותם, אלא שאין אנו יכולים להיענות לבקשותיהם בגלל מצב מטבע החוץ שלנו. אחוזים די גדולים בקרב הנועה עזיבה זו מהזר האינטליגנציה הבורגנית, אלא שבחקופה המנדט היו בעלי עמדות ואברו אותם. כיום ניתן עידוד רב מאד לרצון העזיבה שלהם, על ידי העובדה שבלוב ישנם כמה פסידים גבוהים ביותר מגין ערביי ארץ-ישראל. כגון שאוקי אפנדי סעד, שהוא מפלין משטרה גבוה, וכן כמה אנשים ממספתת דג'ני. לערבים אלה יש כשרון ואינטליגנציה ויכולים היו לתפוס שם עמדות נכבדות. לרבים מאותם חושבי הארץ שציינתו יכולה הייתה הזדמנות זו לחת פתרון לבעייתם. הבעיה היא בעיית הנכסיהם, משום שהם עוברים לארצות הנהשבות לארצות אויב, ולפי כל הסממנים אפשר להכליל גם את לוב בקטגוריה זו. אילו הם היו רוצים לנסוע לצרפת, למשל, היו נשארים נתינים ישראלים למרות היותם חושבי צרפת, וזכותם על נכסיהם הייתה שמורה להם. במקרים אלה הנכסיהם לא יהיו שמורים להם ויעברו לרשות האפוטרופוס בהוצאת לתוס נכסי נפקדים.

מ. ארנס:

האם ישנם ערבים שניחרו על זכותם לאזרחות ישראלית?

י. טלמון:

אם יש לו זכות לקבלת אזרחות אוטומטית, הריהו אזרת ישראלית גם אם הוא מוותר על זכותו, כי אין

לו אזרחות אחרת.

מ. ארנס:

כמה ערביי עזבו את הארץ?

י. טלמון:

כמה מאות.

י. פלמון:

לשאלת שרותי הבריאות במשלש, אני רוצה לציין
כי לגבי הבפרים מירה, בקע אל ערביה, וטייבה
ניתן אותו טיפול שנוחנה הממשלה לישוביה היהודיים, הלומר רפואה מונעת.
גם להבא תהיה במועצות אלו השתתפות מסוימת מצד הממשלה, לפחות ודאי גדולה
יותר מזו המסובלת במקטור היהודי, אולם רוצים לעשות אקט של הטלת האחריות
על הארגון המקומי, כפי שהדבר מקובל במקטור היהודי. משרד הבריאות פתח שם
גם מרכזות, אולם הוא תוצה להעבירן לאחריותן של המועצות המקומיות.

נשאלתי לדעתי על ענין כניסת הערבים להסתדרות;
אין אני חושב שזה שייך לכאן.

אשר לשאלה מה דינם של אנשיה שאינם עסקיים
אך לקחו מהם את רכושם, הרי ישנם בתי דין במדינה והם נותנים לכל אחד
את מידת הצדק המגיעה לו.

ביחס לשאלה אם ישנם מוסדות הכשרה הקלאית וחינוכית
לערביה, הרי במידה שתהיה יוזמה ערבית או לא-ערבית להקמת מוסדות כאלה,
הם ודאי ייהנו מאותה המיכה ממנה נהנים כל שאר המוסדות במדינה. בינתיים
עושה משרד החינוך פעולה לפתיחת בית ספר חיכוני ממילתי ביפו, אולם יש
קשיים תקציביים ובעיות דיוור. הממשלה מנהלת משא ומתן על כך שמוסדות
חינוך הקלאיים יקבלו תלמידים ערביים. במקורה ישראל ישנם תלמידים
ערביים, אולם בית הספר מוכן לקבל על עצמו הפקיד זה שלא ממוך שביעות
רצון. ראשית כל זו בעיה של השגת העברית הגורמת לקשיים בלימוד. מלבד
זאת, אין מקומות מספיקים בבית הספר, מקורה ישראל רואה את עצמו ככלוח הכל
כמוסד הניזון מקרנות יהודיים שמטרתם לעודד חינוך הקלאי בערב הישוב
היהודי. קיים בכלל מחסור באפשרויות קבלת תלמידים נדרשים והממשלה אינה
יכולה לתת הוראה למוסד לקבל תלמידים ערביים במקום תלמידים יהודיים
המבקשים להקבל. במידה מסוימת הם מוכנים לקבל את הסגר הממשלה, אולם
אין כל ספק שזה אינו עונה על כל הארכים של המקטור הערבי.

היו"ר י. סג"ר:

בראוני להקש את מר פלמון למסור לנו הוות
דעתו בכתב על מצבם של ערביי בית נקובה
הנמצאים במסר אבו-גוש, וכן בענין הצעתו לסדר היום של חבר הכנסת ארם
הנוגעת לאיחוד המשפחות הערביות, שנמסרה לדיון בוועדה הפנים.

בשבוע הבא נזמין לישיבה הוועדה את באי-כח
משרד הפנים, משרד החינוך ומשרד הדתות. במרבית הבעיות הכלכליות
המפציות מטמלה ועדת הכלכלה. עלינו להצטמצם בתחום שסולחנו אנו,
על מנת לא להרחיב את היריעה יתר על המידה, כך שעד שנגיע לאפקט
המסקנות הן תהיינה כבר חפרות ערך. לדעתי נצטרך לסכם את דיוננו לאחר
שמייעת פקירותיהם של באי-כח המשרדים הנ"ל.

הישיבה נועלה בשעה 11.00